

6. Про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р.(зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11.05.1994 р., Протоколом № 14 від 13.05.2004 р.). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

7. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#n7>

Батраченко Тетяна Сергіївна,
завідувач кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної справи
та фінансів, кандидат юридичних наук,
доцент

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР НА КРИМІНАЛІЗАЦІЮ НОВИХ ФОРМ КОНТРАБАНДИ

Сучасні процеси цифрової трансформації митної системи України формують нове середовище правового регулювання, яке водночас створює умови для виникнення нових форм кримінальних правопорушень у сфері переміщення товарів через митний кордон. Цифровізація процедур митного контролю – запровадження електронного декларування, автоматизованої системи управління ризиками, електронного документообігу та системи NCTS – є важливим кроком до гармонізації українського митного законодавства з європейськими стандартами. Водночас такі зміни супроводжуються криміналізацією нових проявів контрабанди, зокрема через зловживання цифровими інструментами контролю.

Як зазначає Т. Б. Ніколаєнко, оновлення законодавства про контрабанду у 2023 році відновило кримінальну відповідальність за контрабанду товарів та підакцизних товарів, однак не усунуло прогалин у визначенні складу правопорушення (статті 201-3, 201-4 КК України). Вчена наголошує, що відсутність уніфікації поняття «контрабанда» та систематизації її видів у межах однієї статті Кримінального кодексу створює колізії та ускладнює правозастосування [1, с. 101]. В умовах цифровізації ці проблеми поглиблюються: з'являються нові технологічні форми ухилення від митного контролю – підроблення електронних декларацій, маніпулювання автоматизованими профілями ризику, використання цифрових тіньових схем.

У науковій праці В. В. Борси та Ю. Р. Терейчик цифровізацію митниці визначено як чинник розвитку міжнародної співпраці та спрощення митних процедур, що водночас створює передумови для посилення контролю над переміщенням товарів. Автори підкреслюють, що ефективність цифрових рішень напряму залежить від рівня

кібербезпеки та надійності інформаційних систем [2, с. 73]. Саме недосконалість цих механізмів стає одним із джерел нових кримінальних ризиків у сфері митних правовідносин.

Оцінка криміналізації товарної контрабанди, проведена експертами CASE Ukraine, вказує, що повернення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів у 2023 році відбувається в умовах євроінтеграційного тиску, який передбачає не лише посилення санкцій, а й удосконалення механізмів митного контролю відповідно до стандартів ЄС. Ключовим викликом при цьому є необхідність узгодження національної кримінальної політики з принципами «справедливого регулювання», що поєднує запобігання злочинності із забезпеченням свободи законної торгівлі. Дослідники зазначають, що надмірна формалізація контролю без розвитку цифрових компетентностей працівників митних та правоохоронних органів може мати зворотний ефект – сприяти зростанню латентної контрабанди, особливо у формах, пов'язаних із маніпуляцією даними в електронних системах обліку. Йдеться, зокрема, про підроблення електронних декларацій, дублювання ідентифікаторів відправлень, використання ботів для автоматизованого внесення неправдивих даних у митні системи. CASE Ukraine підкреслює, що без належного рівня кіберзахисту та внутрішнього моніторингу цифрова митниця може перетворитися з інструмента прозорості на зону потенційних зловживань, де злочинність набуває нових – гібридних, «цифрових» – форм. Відтак, євроінтеграційна гармонізація митного законодавства має супроводжуватися не лише посиленням кримінально-правової відповідальності, але й формуванням нової культури цифрової доброчесності в системі державного управління [3].

Виходячи із вищенаведеного, слід зазначити, що цифровізація митних процедур виявляє подвійний ефект: з одного боку, вона є ефективним інструментом запобігання злочинності через автоматизацію процесів контролю, підвищення прозорості митних операцій і зменшення корупційних ризиків. З іншого боку, швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і недосконалість правових механізмів реагування породжують нові форми криміналізованих діянь, що набувають цифрового виміру. У таких умовах традиційні інструменти протидії контрабанді поступово втрачають ефективність, оскільки більше не враховують специфіку функціонування електронного середовища, де правопорушення можуть вчинятися дистанційно, автоматизовано або із залученням штучного інтелекту.

На нашу думку, необхідність переосмислення підходів до протидії контрабанді в цифрову епоху зумовлює потребу у формуванні нового кримінологічного бачення проблеми. Сутність так званої «цифрової контрабанди» полягає не лише у незаконному переміщенні товарів, а й у маніпулюванні електронними даними, підробленні цифрових документів чи втручанні у функціонування автоматизованих систем митного контролю. Такі дії вимагають окремої кримінально-

правової кваліфікації, що враховувала б специфіку електронних доказів, особливості цифрової ідентифікації та алгоритмічного прийняття рішень у сфері митного адміністрування. Відтак, аналіз цифрової контрабанди має бути спрямований не лише на фіксацію нових форм злочинності, а й на розробку комплексних моделей їх запобігання. На законодавчому рівні доцільним є уточнення положень Кримінального кодексу України щодо діянь, пов'язаних із використанням або маніпулюванням цифровими технологіями у митній сфері, зокрема доповнення статей, що визначають контрабанду, кваліфікуючими ознаками «з використанням електронних засобів контролю», «в електронній системі обліку» або «з втручанням у цифрову інфраструктуру».

Отже, цифровізація митної системи не повинна розглядатися виключно як технічна модернізація, адже вона вимагає глибокого правового, кримінологічного та етичного переосмислення засад державного контролю. Лише системний підхід, який об'єднує правові, організаційні, інформаційно-безпекові та освітні складові, здатен забезпечити ефективне попередження цифрової контрабанди, зміцнити кримінально-правові гарантії економічної безпеки держави та зберегти баланс між інноваційністю і безпекою у сфері міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко Т. Б. Криміналізація контрабанди товарів: сучасні виклики. Питання боротьби зі злочинністю. 2024. Вип. 47. С. 96–105. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-47-96.

2. Борса В. В., Теребейчик Ю. Р. Цифровізація митниці як чинник розвитку міжнародного співробітництва. Інтернаука: Серія «Економічні науки». 2022. № 3(57). С. 70–75.

3. CASE Ukraine. Оцінка криміналізації товарної контрабанди в Україні в контексті євроінтеграції. 2024. URL: <https://case-ukraine.com.ua/news/otsinka-kryminalizatsiyi-tovarnoyi-kontrabandy-v-ukrayini-v-konteksti-yevrointegratsiyi>.

Борець Тетяна Олександрівна,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОНТРАБАНДИ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

У сучасних умовах воєнного стану проблема незаконного переміщення підакцизних товарів через митний кордон України набуває особливої актуальності. Контрабанда підакцизних товарів становить особливу небезпеку для економіки України, оскільки